

7. Шевченко О. В. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук. Спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ. 2005. 20 с.

REFERENCES

1. Vychovni zasady utverdzhennya ukrayins'koyi natsional'noyi identychnosti (2024). [Educational principles of establishing Ukrainian national identity]. Metodychnyy posibnyk [Zhurba K. O., Bekh I. D., Kanishevs'ka L. V., Korniyenko A. V., Malynoshchevs'kyi R. V., Reypol's'ka O. D.]. Ivano-Frankivsk: NAYIR. 124 s. [in Ukrainian]
2. Horyachok, I., Barantsova, I., Taranenko, YU. (2023). Formuvannya natsional'noyi identychnosti zdobuvachiv vyshchoyi osvity v umovakh s'ohodennya [Formation of national identity of higher education applicants in the present conditions]. Naukovyy visnyk Vinnyts'koyi akademiyi bezperervnoyi osvity. Seriya «Pedahohika. Psykholohiya». 4. S. 29-35. [in Ukrainian]
3. Kremen', V. H. (2020). Natsional'na identychnist' yak umova samozdiysnennya ukrayins'koyi natsiyi [National identity as a condition for self-realization of the Ukrainian nation]. Natsional'na identychnist' yak problema nauky y osvity : materialy naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Kyiv, 12 bereznya 2020 r.). Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrayiny. S. 38-41. [in Ukrainian]
4. Natsional'na dopovid' pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini (2016). [National report on the state and prospects for the development of education in Ukraine]. Nats. akad. ped. nauk Ukrayiny za zah. red. V. H. Kremenya. Kyiv: Pedahohichna dumka. 448 s. [in Ukrainian]
5. Filipchuk, O. R. (2024). Problema formuvannya natsional'noyi identychnosti: teoretychnyy aspekt [The problem of forming national identity: a theoretical aspect]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. 213. S. 369-373. [in Ukrainian]
6. Formuvannya v uchniv osnovnoyi shkoly natsional'no-kul'turnoyi identychnosti v konteksti suchasnykh polikul'turnykh vplyviv (2019). [Formation of national and cultural identity in primary school students in the context of modern multicultural influences]: posibnyk / [I.D. Bekh, O.M. Dokukina, S.D. Fedorenko, I.M. Shkil'na, K.O. Zhurba]. K. 114 s. [in Ukrainian]
7. Shevchenko, O. V. (2005). Natsional'na identyfikatsiya u stanovleni YA-obrazu osobystosti [National

identification in the formation of the self-image of the personality]: avtoref. dys. na zdobuttia naukovoho stupenya kand. psykhol. nauk. Spets. 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiya». Kyiv. 20 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БІДА Олена – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців.

ОСЕРЕДЧУК Ольга – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців.

ВІЗАВЕР Арпад – директор спортивно-оздоровчого центру, Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BIDA Olena – Doctor Pedagogical Sciences, professor, head of the chair of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Scientific interests: professional training of future specialists.

OSEREDCHUK Olga – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School of the Ivan Franko National University.

Scientific interests: training specialists in the field of «people-people» in the information society.

VIZAVAR Arpad – director of a sports and recreation center, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Scientific interests: professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 19.05.2025 р.

УДК 37(477)(092):37.037

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-274-278

КОШЛЯК Михайло –

кандидат педагогічних наук,

Президент Федерації дзюдо України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4597-299X>

e-mail: mykhailo.koshliak@gmail.com

МІСЦЕ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ А. МАКАРЕНКА

Важливим аспектом педагогічної науки, спрямованої на формування теоретичних і практичних засад національного виховання підростаючого покоління, є вивчення й узагальнення вітчизняного педагогічного досвіду фізичного виховання дітей і молоді, оскільки наукове вирішення сучасних освітніх проблем неможливе без знання педагогічної спадщини минулого.

У статті розглянуто проблему фізичного виховання молоді в педагогічній спадщині А. Макаренка.

Встановлено, що погляди А. Макаренка на фізичне виховання займали значне місце в його педагогічній спадщині і були важливим явищем у педагогіці. Вони спиралися на міжпредметні знання, поєднання теоретичних і практичних матеріалів, відзначалися широтою і глибиною висвітлення питань, сприяли утвердженню наукового підходу до фізичного виховання у педагогіці, були відповіддю в науці на запити практики.

Мета фізичного виховання, на думку А. Макаренка, не зводиться виключно до зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей, а розв'язує через нього й освітні завдання, завдання естетичного, морального та трудового виховання. Фізичну культуру педагог розглядав як один із важливих засобів формування цілеспрямованої, відповідальної, стовненої життєвих інтересів

особистості, а фізичне виховання – як складову частину всього процесу виховання й освіти людей, підготовки їх до самостійної трудової діяльності. Велику увагу А. Макаренко приділяв організації фізичного виховання і фізичної підготовки, наголошуючи на комплексному підході, умілому поєднанні шкільної роботи з позакласною і позашкільною спортивно-масовою та оздоровчою роботою.

Здійснений аналіз теорії й практики фізичного виховання в спадщині А. Макаренка репрезентує можливості не лише подальшого вивчення означеної проблеми, а й практичного втілення позитивного історико-педагогічного досвіду в реалії вітчизняної системи освіти на сучасному етапі.

Подальшого розгляду потребують організаційні та змістові аспекти фізичного виховання в історії вітчизняної педагогіки.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, організація фізкультурної та спортивної роботи, молоде покоління, педагогічна спадщина А. Макаренка.

KOSHLYAK Mykhailo –

Ph. D. in Pedagogy,

President of the Judo Federation of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4597-299X>

e-mail: mykhailo.koshliak@gmail.com

THE PLACE OF PHYSICAL EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN THE CREATIVE HERITAGE OF A. MAKARENKO

An important aspect of pedagogical science aimed at forming the theoretical and practical foundations of national education of the younger generation is the study and generalization of domestic pedagogical experience in physical education of children and youth, since a scientific solution to modern educational problems is impossible without knowledge of the pedagogical heritage of the past.

The article considers the problem of physical education of youth in the pedagogical heritage of A. Makarenko.

It has been established that A. Makarenko's views on physical education occupied a significant place in his pedagogical heritage and were an important phenomenon in pedagogy. They were based on interdisciplinary knowledge, a combination of theoretical and practical materials, and were distinguished by the breadth and depth of coverage of issues, contributed to the establishment of a scientific approach to physical education in pedagogy, were a response in science to the demands of practice.

The purpose of physical education, according to A. Makarenko, is not limited solely to strengthening health, developing physical abilities, but also solves educational tasks, tasks of aesthetic, moral and labor education.

The teacher considered physical culture as one of the important means of forming a purposeful, responsible, and life-interested personality, and physical education as an integral part of the entire process of raising and educating people, preparing them for independent labor activity. A. Makarenko paid great attention to the organization of physical education and physical training, emphasizing a comprehensive approach, a skillful combination of school work with extracurricular and after-school sports, mass and recreational work.

The analysis of the theory and practice of physical education in the heritage of A. Makarenko represents the possibilities not only of further studying the specified problem, but also of the practical implementation of positive historical and pedagogical experience in the realities of the domestic education system at the present stage.

The organizational and content aspects of physical education in the history of domestic pedagogy require further consideration.

Keywords: physical education, physical culture, organization of physical culture and sports work, young generation, pedagogical heritage of A. Makarenko.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вивчення місця фізичного виховання в українській науково-педагогічній думці є актуальною проблемою сьогодення, коли в державі відбуваються складні процеси в освітній, виховній, тіловиховній сфері. Залишена нам спадщина видатних педагогів минулого цікава з погляду цінних надбань, ідеалістичного світосприйняття, принципів здорового способу життя, виховання здорового молодого покоління тощо, в основі яких лежить світосприйняття наукових ідей. Важливим аспектом педагогічної науки, спрямованої на формування теоретичних і практичних засад національного виховання підростаючого покоління, є вивчення й узагальнення вітчизняного педагогічного досвіду фізичного виховання дітей і молоді, оскільки наукове вирішення сучасних освітніх проблем неможливе без знання педагогічної спадщини минулого [6, с. 14].

На сучасному етапі реформування загальноосвітньої школи дедалі більшою є потреба пошуку ефективних педагогічних ідей і механізмів у класичній педагогічній спадщині. У цьому аспекті надзвичайно перспективним є звернення до багатогранної теоретико-практичної спадщини Антона Семеновича Макаренка (1888–1939 рр.), «бо його виховна система – це одна з найефективніших в історії педагогіки» [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз джерел засвідчує певну увагу сучасних дослідників до різних аспектів фізичного виховання молоді в педагогічній спадщині А. Макаренка. Значний внесок у вивчення ідей фізичного виховання, формування фізичного здоров'я, здоров'язбереження в педагогічній спадщині А. Макаренка зробили українські вчені-педагоги І. Востоцька [2], О. Карпуть [3], О. Колишкін [4], Н. Ніжинський [7], З. Сидорак [8] та ін. Попри значну увагу дослідників до означеної проблеми, потребують подальшого вивчення актуальні питання фізичного виховання молодого покоління в творчому доробку А. Макаренка.

Мета статті – розглянути проблему фізичного виховання дітей та молоді в педагогічній спадщині А. Макаренка.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мета фізичного виховання, на думку А. Макаренка, не зводиться виключно до зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей і спортивної досконалості, а розв'язує через нього й освітні завдання, завдання естетичного, морального та трудового виховання.

У межах педагогічного експерименту в колонії А. Макаренка створив модель трудової школи, завданням якої була підготовка дітей до життя і праці. З метою загартування волі і характеру вихованців педагог-новатор викорис-

товував природні чинники, правильний режим харчування, суспільно-корисну працю, фізичні вправи та спорт (гімнастика, акробатика, волейбол, футбол, теніс, стрільба, спортивні та туристичні змагання тощо) [1, с. 4].

Об'єднавши виховання з участю в загально-народній праці, А. Макаренко пропагував свідому дисципліну, повагу до громадської думки і людської гідності, солідарність і товариство. Фізичну культуру педагог розглядав як один із важливих засобів формування цілеспрямованої, відповідальної, сповненої життєвих інтересів особистості, а фізичне виховання – як складову частину всього процесу виховання й освіти людей, підготовки їх до самостійної трудової діяльності [1].

Педагог зазначав, що під час організації фізкультурної роботи в дитячому та підлітковому колективі необхідно враховувати певні чинники: задатки та схильності дітей, їхні інтереси, а також, поряд з цим, ставити певні, конкретні завдання, організовувати дитячий колектив на виконання цих завдань та обов'язково доводити розпочату справу до кінця, у такий спосіб зміцнюючи не тільки фізичний бік людського організму, а й психічний, розв'язуючи питання використання різноманітних форм і методів. Дружність, згуртованість, цілеспрямованість дитячого колективу виступала головним завданням на будь-якому фізкультурно-масовому і спортивному заході, у будь-якій грі, розвиваючи необхідні фізичні якості, функціональні можливості, психолого-педагогічні детермінанти.

Незважаючи на відсутність фізкультурної освіти та спортивної практики, А. Макаренко чітко окреслював принципи організації фізкультурної та спортивної роботи, а саме активність і колективізм. Колективна робота, на думку педагога, крім позитивного впливу на психологічну сторону підлітка: адаптація в соціумі, спілкування з однолітками, прийняття нових соціальних ролей, впливає і на фізичний стан: отримання енергетичного посилення під час фізичної взаємодії, правильність і технічність виконання вправ, чіткість і спритність рухів. Важливим у педагогічному процесі фізичного виховання є формування активності, заохочення ініціативності та творчого ставлення до справи.

Особливі вимоги А. Макаренко висував і до активістів фізкультурного руху, які повинні були з однаковою увагою ставитися до всіх, хто займається в спортивних секціях, бути прикладом для молодого покоління. Важливим у макаренському підході було і створення спортивних команд, як елемента колективного підходу в досягненні мети, до яких він висував низку вимог: належний рівень фізичної підготовки, фізична активність, фізичне виховання кожної дитини спортивної команди відповідно до вікових норм, продуманий розподіл занять на заняттях.

Велику увагу А. Макаренко приділяв організації фізичного виховання і фізичної підготовки, наголошуючи на комплексному підході, умілому поєднанні шкільної роботи з позакласною і позашкільною спортивно-масовою та оздоровчою

роботою. Педагог уважав, що фізичне виховання підростаючого покоління може бути успішним і плідним лише у тому випадку, коли фізична культура в школі вміло узгоджується з позакласною та позашкільною спортивно-масовою та оздоровчою роботою. На його думку, позакласна і позашкільна робота з фізичного виховання, поглиблюючи знання, уміння, навички, отримані на уроках фізкультури, сприяла розв'язанню навчально-виховних завдань, що стояли насамперед перед школою. Крім того, сприяла зміцненню здоров'я та підвищенню загального рівня фізичного розвитку, прищеплювала любов до систематичних занять фізкультурою і спортом. Основними для вироблення звичок у процесі фізичного виховання, стверджує А. Макаренко, повинні бути наступні компоненти: мета діяльності, емоції, викликані досягненнями мети, освоєння і повторення великої кількості окремих дій, активізація розумової діяльності, пов'язаної з осмисленням необхідності дій, їх культура. Фізичне виховання повинно спрямовуватися інтересами колективу, супроводжуватися вихованням свідомості [4].

А. Макаренко підкреслював, що ще однією ланкою, яка потребує значної уваги в житті дітей в напрямку прищеплення в них любові до фізкультурних занять, до фізичних вправ, різних видів спорту, поряд зі школою і позашкільними дитячими об'єднаннями, є сім'я. Він, висуваючи правила і рекомендації для сім'ї, зазначав, що інтерес до спорту не повинен зводитися до спостереження, як займаються інші: «Якщо Ваш син, – пише педагог, – рветься на футбол, знає імена всіх рекордсменів і цифрові вирази всіх рекордів і сам не бере участі в жодному фізкультурному гуртку, не катається на ковзанах, не бігає на лижах, не грає у волейбол, – користь від такого інтересу до спорту невелика і часто дорівнює нулю... не можна загартувати дитину, якщо не ставити перед нею важких завдань. Якщо ви (батьки – авт.) боїтиметеся, що вона зірветься, і не ставитимете важких завдань – значить, вона зірветься обов'язково» [5, с. 289].

У контексті фізичної підготовки, А. Макаренко найбільше значення надавав методу вправи. Вправлятися необхідно у виконанні певних дій, зокрема фізичних, які сприяють оздоровленню та загартуванню організму дитини [5]. Головними методами, на думку педагога, є методи покарання і заохочення (нагороди). Будь-які нагороди і покарання мають бути зважені, продумані, відповідати досягненню дитини або її провini [5].

Різні за своїми нахилами діти захоплюються і різними видами фізичних вправ. Для цього необхідно, на думку А. Макаренка, створити стільки можливостей, скільки може бути виявлено нахилів.

Факти, взяті з життя колонії і комуні підтверджують, що тут проводилася значна педагогічно доцільна робота з матеріального забезпечення фізичного розвитку дітей [7]. Донині більшість шкіл (особливо сільських), а також заклади професійно-технічної та вищої освіти не

мають у своєму розпорядженні необхідних матеріальних баз (майданчиків, спортивних снарядів тощо), що утруднює проведення навчальних, фізкультурних, спортивних та інших занять і не забезпечує розв'язання завдань про всіх та індивідуального підходу до кожного.

А. Макаренко був проти одностороннього захоплення якимось одним видом спорту, оскільки при цьому не може бути здійснено гармонійний фізичний розвиток. Він вказував на необхідність уважно стежити, щоб захоплення спортом не набувало характеру всепоглинаючої пристрасті. Потрібно викликати у вихованців гордість не тільки своїм особистим успіхом, але й успіхом команди. Потрібно також стримувати всяку хвалькуватість, виховувати повагу до сили противника, звертати увагу на організованість, тренування, дисципліну в команді [5].

А. Макаренко високо цінував колективні дії спортсменів, їхнє вміння докласти свою спортивну майстерність в інтересах усієї команди. Так, у комуні заохочували колективні засади і у виявленні спортивних досягнень. Чемпіонами були команди з окремих видів спорту. Сильні спортсмени в числі команд не підносилися над колективом. У команді не було боротьби за персональне чемпіонство, рекордсменство. Спорт будувався на колективістичних засадах і не розглядався як самоціль. Різноманітність засобів фізичної культури і спорту використовувалися як один із педагогічних методів згуртування колективу і колективістського виховання [7].

Також у практиці фізичного виховання А. Макаренко використовував різні ігри. Виконуючи роль універсальної гімнастики, що має велике гігієнічне й оздоровче значення, ігри водночас містили виховний елемент. В іграх (спортивних, рухливих та ін.) він бачив розвинене почуття взаємної допомоги, дружби. Під час ігор формуються характери вихованців, розвивається їхній розум і воля. Багато ігор, на його думку, приносять не менше користі, ніж систематичні фізичні вправи. Без гри, вважав А. Макаренко, важко створити справжній, веселий, бадьорий дитячий колектив. Гра має особливе значення для краси дитячого колективу і виховання естетики зовнішньої поведінки дітей, вона прикрасить їхній внутрішній світ [4; 5].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, погляди А. Макаренко на фізичне виховання займали значне місце в його педагогічній спадщині і були важливим явищем у педагогіці. Вони спиралися на міжпредметні знання, поєднання теоретичних і практичних матеріалів, відзначалися широтою і глибиною висвітлення питань, сприяли утвердженню наукового підходу до фізичного виховання у педагогіці, були відповіддю в науці на запити практики. Здійснений аналіз теорії й практики фізичного виховання в спадщині А. Макаренко репрезентує можливості не лише подальшого вивчення означеної проблеми, а й практичного втілення позитивного історико-педагогічного досвіду в реалії вітчизняної системи освіти на сучасному етапі.

Подальшого розгляду потребують організаційні та змістові аспекти фізичного виховання в історії вітчизняної педагогіки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка А. В., Воронько С. О. Генеза ідей формування здорового способу життя особистості у вітчизняній педагогічній думці радянської доби. *Проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і здоров'я людини* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (23-24 квітня 2020 р.). Полтава : Сімон, 2020. С. 3–7.
2. Востоцька І. Ф. Фізичне виховання дітей у педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 березня 2018 року, м.Суми). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С. 75–76.
3. Карпусь О. С. Здоров'язбережувальні ідеї щодо роботи з дітьми шкільного віку в науковій спадщині А. С. Макаренка. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 березня 2018 року, м.Суми). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С. 77–80.
4. Колишкін О. В. Реалізація педагогічних ідей А. С. Макаренка в процесі фізичного виховання молодших школярів. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 15–16 березня 2018 р.). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С. 88–92.
5. Макаренко А. С. Вибрані педагогічні твори. К. : Радянська школа, 1947. 282 с.
6. Марчук С. С. Ідеї фізичного виховання школярів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Луцьк, 2015. 264 с.
7. Ніжинський Н. П. А. С. Макаренко і педагогіка школи. К. : Радянська школа, 1976. 262 с.
8. Сидоряк З. Теорія і практика фізичного виховання дітей у педагогічній спадщині Антона Макаренка. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип.13. С. 371–377. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.apfn-journal.in.ua/archive/13_2015/36.pdf](https://www.apfn-journal.in.ua/archive/13_2015/36.pdf)
9. Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: До 120-річчя від дня народження: Біобібліографічний показник / Укл.: З. М. Горова, І. В. Сенча, О. І. Борисенко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 104 с.

REFERENCES

1. Bandurka, A. V., Voron'ko, S. O. (2020). Geneza idey formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya osobystosti u vitchyznyaniy pedahohichniy dumtsi radyans'koyi doby [Genesis of ideas for the formation of a healthy lifestyle of the individual in domestic pedagogical thought of the Soviet era]. *Problemy ta perspektivy rozvytku fizychnoho vykhovannya, sportu i zdorov'ya lyudyny* : materialy V Vseukr. nauk.-prakt. konf. (23-24 kvitnya 2020 r.). Poltava : Simon. S. 3–7. [in Ukrainian]
2. Vostots'ka, I. F. (2018). Fizychnye vykhovannya ditey u pedahohichniy spadshchyni A. S. Makarenka [Physical education of children in the pedagogical heritage of A. S. Makarenko]. *Tvorcha spadshchyna A. S. Makarenka v konteksti innovatsiynoho rozvytku osvity XXI stolittya* : materialy II Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi (15–16 bereznya 2018 roku, m.Sumy). Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka. S. 75–76. [in Ukrainian]
3. Karpus', O. S. (2018). Zdorov'yazberezhuvalni ideyi shchodo roboty z dit'my shkil'noho viku v naukoviy spadshchyni A. S. Makarenka [Health-saving ideas for

working with school-age children in the scientific heritage of A. S. Makarenko]. *Tvorcha spadshchyna A. S. Makarenka v konteksti innovatsiynoho rozvytku osvity XXI stolittya : materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (15–16 bereznya 2018 roku, m.Sumy). Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka. S. 77–80. [in Ukrainian]*

4. Kolyshkin, O. V. (2018). *Realizatsiya pedahohichnykh idey A. S. Makarenka v protsesi fizychnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv [Implementation of pedagogical ideas of A. S. Makarenko in the process of physical education of younger schoolchildren]. Tvorcha spadshchyna A. S. Makarenka v konteksti innovatsiynoho rozvytku osvity XXI stolittya : materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, (Sumy, 15–16 bereznya 2018 r.). Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka. S. 88–92. [in Ukrainian]*

5. Makarenko, A. S. (1947). *Vybrani pedahohichni tvory [Selected pedagogical works]. K. : Radyans'ka shkola. 282 s. [in Ukrainian]*

6. Marchuk, S. S. (2015). *Ideyi fizychnoho vykhovannya shkolyariv u pedahohichniy spadshchyni K. D. Ushynskoho [Ideas of physical education of schoolchildren in the pedagogical heritage of K. D. Ushynsky]: dys. ... kand.ped.n.: 13.00.01. Luts'k. 264 s. [in Ukrainian]*

7. Nizhyn'skyi, N. P. (1976). *A. S. Makarenko i pedahohika shkoly [A. S. Makarenko and the pedagogy of the school]. K. : Radyans'ka shkola. 262 s. [in Ukrainian]*

8. Sydoryak, Z. (2015). *Teoriya i praktyka fizychnoho vykhovannya ditey u pedahohichniy spadshchyni Antona*

Makarenka [Theory and practice of physical education of children in the pedagogical heritage of Anton Makarenko]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk. Vyp.13. S. 371–377. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclef indmkaj/https://www.aphn-journal.in.ua/archive/13_2015/36.pdf [in Ukrainian]*

9. (2008). *Spadshchyna A. S. Makarenka i pedahohichni priorityty suchasnosti [The legacy of A. S. Makarenko and the pedagogical priorities of our time: Do 120-richchya vid dnya narodzhennya]: Biobibliohrafichnyy pokazhchyk / Ukl.: Z. M. Horova, I. V. Sencha, O. I. Borysenko. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka. 104 s. [in Ukrainian]*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОШЛЯК Михайло – кандидат педагогічних наук, Президент Федерації дзюдо України.

Наукові інтереси: теорія і практика фізичного виховання в Україні у другій половині XIX –XX століття.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSHLYAK Mykhailo – Ph. D. in Pedagogy, President of the Judo Federation of Ukraine.

Scientific interests: theory and practice of physical education in Ukraine in the second half of the 19th–20th century.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 373.3.091:004.8

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-278-282

РАДЮК Інна –

доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1937-4195>

e-mail: Raduk.Inna@gmail.com

РАДЮК Володимир –

магістр соціальної роботи
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8637-8560>

e-mail: vova.sits@gmail.com

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті автором розглянуто питання щодо актуальності інтеграції інструментів штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес початкової школи в умовах стрімкої цифровізації суспільства. Акцентовано увагу на низці чинників, що обумовлюють потребу у дослідженні цієї проблематики: глобальні тенденції цифровізації, виклики сучасності, можливості ШІ для персоналізації навчання та розвитку, а також підготовка майбутніх фахівців до роботи в умовах широкого застосування ШІ. Проаналізовано напрацювання українських педагогів та науковців у сфері цифровізації освіти, педагогіки та інформаційних технологій, які є підґрунтям для впровадження ШІ. Зауважено, що попри активне використання та інтеграцію ШІ у вищій та середній школі, застосування ШІ саме в початковій освіті містить значну кількість малодосліджених аспектів. Проаналізовано сучасні ефективні методичні підходи до інтеграції ШІ в освітній процес початкової школи для підвищення якості навчання та розвитку ключових компетентностей молодших школярів. Розглянуто різні тлумачення поняття «штучний інтелект» та наголошено на важливості правильного розуміння його ролі в освіті як інструменту, а не заміни людського фактору. Детально проаналізовано окремі функції ШІ, які можуть бути ефективно використані в педагогічній роботі початкової школи. До них належать: персоналізація навчання, автоматизація рутинних завдань вчителя, створення інтерактивних навчальних матеріалів, моніторинг якості навчання, а також допомога дітям з особливими освітніми потребами. Підсумовано, що впровадження ШІ трансформуватиме роль викладача, який стає фасилітатором, дизайнером навчального досвіду та ментором, що поєднує традиційні підходи з інноваційними технологіями. Акцентовано увагу на необхідності подальших досліджень у напрямку підготовки вчителів початкових класів до роботи з ШІ-інструментами.

Ключові слова: штучний інтелект, початкова школа, освітній процес, методичні аспекти цифровізації освіти, підготовка педагогічних кадрів.